

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

33-ste JAARGANG, NUMMER 3, MAART 1997

ISSN 1381-5199

DAAD EN GEDACHT E

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redaktie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

KOMPELS VAN ROERGEBIED VECHTEN VOOR BEHOUD WERKGELEGENHEID

WIE OOIT gedacht heeft, dat de arbeiders in het huidige tijdvak veel minder strijdbaar zijn dan vele tientallen jaren geleden, behoeft slechts te letten op wat er in het Roergebied gebeurt, om zijn mening te herzien. Het voornemen van Bondskanselier Kohl om een streep te halen door de overheidssubsidies voor de mijn-industrie heeft ertoe geleid, dat zij bij duizenden tegelijk in actie zijn gekomen en demonstreren voor het behoud van de bedreigde werkgelegenheid. Wie let op de krantenberichten en de beelden die getoond worden in het tv-journaal, heeft kunnen constateren, dat de kompels niet alleen maar boos, maar ook wanhopig zijn.

Duitsland heeft zo'n kleine 5 miljoen werklozen. Het is ondenkbaar, dat mijnwerkers die thans hun baan verliezen, ooit nog aan de slag zullen komen. Woensdag 12 maart was er een uitzending, waarin de Nederlandse echtgenote van een jonge mijnwerker uit Gelsenkirchen duidelijk maakte, dat voor haar man en voor haar en voor haar beide kinderen het leven totaal kapot zou zijn als de plannen van Kohl inderdaad verwezenlijkt zouden worden.

Mijnwerker Zens en zijn vrouw wonen in een wijk van Gelsenkirchen, waarin vrijwel alle huisjes typische mijnwerkers-huisjes zijn. Twee jaar geleden, toen de toestand van de mijnindustrie in Duitsland door overheid en managers ten onrechte zeer rooskleurig werd voorgesteld, heeft dit echtpaar zo'n keurig nieuwbouwwoninkje gekocht. "Als de mijnwerkers ontslagen worden omdat de mijnen dicht gaan, kunnen we alles wel vergeten", zei Margreet Zens. "Dan moeten we het huis verkopen. Hij kan geen werk meer vinden, ik evenmin, gezien de huidige situatie op de arbeidsmarkt. Van alles wat we ons samen voorgesteld hebben, komt niets terecht!"

Het gezin Zens staat niet alleen. Voor alle mijnwerkers van het Roergebied stort een wereld in. Ze zijn niet alleen wanhopig, hun woede kent geen grenzen. Vandaar, dat het Roergebied sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog niet zulke felle acties heeft gezien, als thans door de mijnwerkers worden ondernomen. Toen jaren geleden stillegging van bepaalde staalbedrijven dreigde, hebben de staalarbeiders van Krupp en Hoechst de Rijnbruggen gebarricadeerd tijdens een felle actie, maar het aantal demonstrerende kompels is veel en veel groter, dan dat van de staalarbeiders destijds.

Bij tienduizenden tegelijk zijn de kompels naar de regeringswijk van de hoofdstad Bonn getrokken. Uit duizenden kelen heeft vlak voor de muren van de rijkskanselarij hun woede en hun protest geklonken. Een van de bestuurders van de mijnwerkersvak-

bond heeft getracht de gemoederen tot bedaren te brengen. Dit vooral, omdat "der Dicke" weigerde met het vakbondsbestuur te praten zolang er vlak voor zijn deur gedemonstreerd werd. "Ik wil", zei Kohl, "hier in Bonn geen mijnwerker meer zien." De mijnwerkers lieten er geen twijfel over bestaan, dat zij ook Kohl niet meer wilden zien. Nu niet en straks na de verkiezingen niet.

Rondom de kanselarij en andere gebouwen in het regeringskwartier waren prikkeldraadversperringen aangebracht en stond de politie achter dranghekken klaar om de woedende menigte tegen te houden. Maar aan het welbekende, traditionele respect van de Duitse onderdanen voor de overheid, bleek een algeheel einde te zijn gekomen. De versperringen werden omver geworpen, de grote massa van de mijnwerkers drong door tot vlak onder de muren. Door een megafoon brulde een van hen: "Helmut, we komen eraan." Maar via zijn woordvoerder liet 'Helmut' weten, dat hij er niet over dacht om de plannen tot afschaffing van de overheidssubsidies aan de mijnindustrie te laten varen. Hij wilde wel praten, maar dat zou overeind blijven.

Was het een wonder, dat de vakbondsbestuurder Berger slechts met de grootste moeite zijn achterban ertoe kon brengen, hun belegering van het regeringskwartier even op te schorten. "Mensen", riep hij, "ga alsjeblieft weg!". "We gaan niet", werd er uit de menigte geroepen; "We denken er niet aan. We zijn al te vaak bedonderd!"

"Als jullie niet tijdelijk weggaan", riep Berger "volhardt Kohl er in, dat hij niet wil praten en dan komt er ook geen compromis tot stand." Wat de mijnwerkers niet terugriepen, maar misschien wel of misschien niet dachten, was, dat wanneer ze *niet* weg zouden gaan er mogelijk een ander compromis tot stand zou komen dan het halfzachte dat Kohl ongetwijfeld in zijn hoofd had.

Berger bereikte met zijn woorden tenslotte wat hij beoogde. Niet allemaal, maar wel de overgrote meerderheid van de kompels marcheerde af naar Keulen en sommige dorpen in het Roergebied, nadat ze te kennen hadden gegeven, op donderdag of na donderdag te zullen terugkomen, als het compromis hun niet beviel.

[Wij schrijven dit artikel op donderdag 13 maart. Het vervolg is ons daarbij nog niet bekend. We moeten dus op de acties van de kompels in een volgend nummer van Daad & Gedachte terugkomen. Dat we dit zullen moeten, staat voor ons wel vast. Op dit moment wil Kohl nog van geen wijken weten en de tot een kookpunt gestegen woede van de kompels laat er weinig twijfel over bestaan, dat zij zich niet met het zoveelste kluitje van Kohl of van de vakbond in het riet zullen laten sturen.]

Bij dat wat het journaal toonde, zag men niet alleen dat de kompels sommige mijnen bezet hadden, maar er waren ook interviews met enkele van de demonstranten. "Na alles wat ons een paar jaar geleden over het instand houden van de mijnen beloofd is", sprak een van hen, "is het duidelijk, dat het kookpunt is bereikt. Nog hebben wij tot dusverre vreedzaam gedemonstreerd, maar als de mijnen ondanks alles werkelijk gesloten worden, sta ik nergens meer voor in." "Komt het dan tot geweld?", vroeg een verslaggever. "Ik weet niet precies wat er dan gebeuren zal", antwoordde de gevraagde, "maar ik sta nergens meer voor in."

Overigens zijn niet alleen de mijnwerkers van het Roergebied woedend. De kompels van de mijnen in het Saargebied zijn dat eveneens. Ook zij zijn naar Bonn gemarcheerd en dat onder leiding van de Saarlandse minister-president Oscar Fontaine. De politici van de Duitse sociaal-democratie hebben, met de verkiezingen in het vooruitzicht, hun kans niet voorbij laten gaan en zich luidkeels achter de demonstrerende kompels geschaard. Rudolf Scharping, een van de topfiguren van de SDP, gedroeg zich in gesprekken voor de microfoons van de verslaggevers niet enkel als een 'staatsman',

maar tevens als de man die zich kennelijk tot opvolger van Kohl rekende. Hij werd door de kompels luide toegejuicht. Of ze ook nog zullen juichen als hij inderdaad de nieuwe kanselier wordt, lijkt ons allesbehalve zeker.

De koppen in de dagbladen spraken boekdelen voor wat betreft de ernst van de situatie. "Mijnwerkers belegeren Bonn", schreef *NRC/Handelsblad*. "Boze mijnwerkers nemen Bonn als gladiatoren in", schreef *de Volkskrant*. "Reeks acties verstoort sociale rust in Duitsland", schreef hetzelfde blad ook. Daar was niets teveel mee gezegd, want niet alleen de Duitse mijnwerkers zijn in beweging gekomen, de bouwvakkers eveneens. Kohl heeft inmiddels aan de bouwvakkers enkele toezeggingen gedaan. Vergissen we ons, of heeft dat hiermee te maken, dat er in Berlijn grote bouwwerken worden uitgevoerd in verband ermee, dat Berlijn de nieuwe regeringszetel van de Bondsrepubliek zal worden? Hoe dit zij, de moeilijke situatie van de Duitse economie, een werkloosheid, die herinneringen wekt aan de jaren '30, laten er geen twijfel over bestaan, dat het broeit onder de Duitse arbeiders, want behalve de bouwvakkers dreigen ook andere bedrijfstakken in beweging te komen.

Zoals we reeds opmerkten, is Duitsland in geen jaren het toneel van zulke felle klas-secties geweest en niet alleen op het Duitse toneel spelen zij zich af.

ANDERE LANDEN

Zowel in België als in Frankrijk - in welk land het trouwens in tal van bedrijfstakken rommelt - zijn de Renault-arbeiders in actie gekomen. Voor het eerst is, voor zover wij weten, daarbij sprake van een strijd die Belgische en Franse arbeiders gelijktijdig en samen voeren. De directie van Renault heeft aangekondigd, haar assemblage-fabriek in Vilvoorde (ten noorden van Brussel) te zullen sluiten. Zo'n 23.000 arbeiders zullen dientengevolge op straat komen te staan. Maar de inkrumping van personeel bij Renault zal niet alleen tot Vilvoorde beperkt blijven. Ook bij diverse Franse fabrieken van Renault zal het personeelsbestand worden ingekrompen. Dit heeft ertoe geleid, dat Franse en Belgische arbeiders tezamen in de straten van Parijs zijn opgetrokken.

Zoals de Duitse arbeiders woedend zijn op Kohl, zijn de Franse en Belgische Renault-arbeiders woedend op hun directie. Ze zijn trouwens niet de enigen. Zowel de Belgische premier Dehaene als de Franse minister van industrie, Franck Borotra, heeft scherpe kritiek op de Renault-directie laten horen. De boosheid van de Renault-arbeiders heeft dezelfde oorzaken als de boosheid van de Duitse kompels. Onder de huidige economische omstandigheden is het ontslag van 23.000 werknemers terecht "een ramp voor België" genoemd. De ontslagen in Frankrijk leveren evenmin een rozig perspectief op.

Wij kunnen ons nauwelijks een actie herinneren waarbij de arbeiders uit twee verschillende landen gezamenlijk optrokken. Dat de Belgische werkers met duizenden tegelijk naar Parijs gegaan zijn is, als wij ons niet vergissen, een nieuw verschijnsel in de klassenstrijd. Het is misschien wat overdachtelijk beweerd, maar ditmaal schijnt het toch zo te zijn, dat er iets te zien valt van "de Internationale die gaat heersen op aard". Het zou best kunnen dat dit samenhangt met wat men 'de eenwording van Europa' noemt.

Kohl en anderen hebben gezegd, dat het sluiten van de mijnen in het Roergebied onvermijdelijk was voor de verwezenlijking van de Europese Munt Unie. Toen zijn woordvoerder dat aan de mijnwerkers verkondigde, schreeuwden die terug, dat "ze lak hadden aan die Muntunie". Het ging voor hen om hun bestaan en hun toekomst. Maar

de eenheid van optreden in Europa zal hun waarschijnlijk wel enige voldoening schenken. Het directe levensbelang van arbeiders heeft ertoe geleid, dat vrijwel nooit over de grenzen heen werd gekeken. Het ziet ernaar uit, dat die tijd achter ons ligt.

- 0 -

BIJ DE DOOD VAN DENG XIAOPING

HET VERHAAL GAAT, dat de Chinese politicus Deng Xiaoping, nadat hij in april 1976 als vice-voorzitter van de Chinese C.P. was afgezet, in Peking een restaurant verliet en toen op straat geestdriftig werd toegejuicht door een aantal inwoners van de Chinese hoofdstad. Deng groette met een brede armzwaai en een nog bredere glimlach en riep: "Doorgaan met de campagne tegen de anti-Deng campagne."

Of Deng de bewuste woorden al dan niet gesproken heeft is moeilijk vast te stellen, maar hij zou ze - en dat karakteriseert de inmiddels overleden leider - gemakkelijk hebben kunnen spreken. Het was nog geen jaar nadat hij ervan werd beschuldigd in het staatskapitalistische China "het kapitalisme te willen invoeren". De positie van diegenen, die hem op grond van deze beschuldiging van ambt en waardigheden beroofden, was heel wat minder benijdenswaardig dan de zijne.

Deng's ster was aan het rijzen. Op hetzelfde Tien An Men-plein, waarop in april 1976 massale demonstraties te zijnen gunste werden gehouden, drong in het begin van januari 1977 een grote menigte aan op zijn eerherstel, iets waarop eerder ook al was aangedrongen. Inmiddels was aan het centrale comité, van de Chinese partij een verzoekschrift overhandigd, waarin eveneens Deng's rehabilitatie werd verlangd.

Van dat tijdstip af is de invloed van Deng Xiaoping op de Chinese politiek en de Chinese maatschappelijke verhoudingen voortdurend toegenomen. Hoe meer dat het geval was, hoe duidelijker het werd, dat het tijdvak van Mao Zedong voorgoed ten einde was. Nog stonden in China de oude partijbureaucratie en de nieuwe managersklasse tegenover elkaar, maar de betekenis van laatstgenoemde groep werd voortdurend groter. Het Chinese schip van staat voer niet langer de koers van 'de grote roerganger Mao'. Weliswaar weigerden niet weinig fanatieke Maoïsten in en buiten China, aan het zich aftekenende lot van de nog altijd niet beëindigde Chinese revolutie te geloven. Maar waarheen het schip voer was onmiskenbaar: het was de overwinning van de uit nieuwe kapitalistische verhoudingen geboren 'nieuwe klasse'.

De eens verguisde Deng Xiaoping wist stap voor stap en in vrij snel tempo zijn verloren posities te heroveren. Sindsdien voltrokken zich in de Chinese Volksrepubliek die veranderingen, die van de afgelopen twintig jaar een historisch tijdperk hebben gemaakt. Op grond hiervan kan de figuur van deze sterke man van China worden gekarakteriseerd als één die naar onze mening van meer betekenis voor het land is geweest dan de nog altijd min of meer bewierookte Mao Zedong. Wie de Chinese revolutie, die in 1911 begon, als één groot gebeuren beschouwt, waarvan de nederlaag der Kwo Min Tang in 1949 slechts een onderdeel vormt, zal Deng Xiaoping moeten bestempelen tot de man, die eindelijk de laatste fase van deze grote omwenteling heeft beheerst.

Tijdens het langdurige ziekbed van de oude Deng is herhaaldelijk gespeculeerd over wat er na zijn dood in China stond te gebeuren. Meer dan eens, om niet te zeggen telkens weer, is er voorspeld, dat de economische hervormingen waaraan zijn naam is verbonden, alsdan zouden worden teruggedraaid. Naar onze mening is dat een onmo-

gelijkheid. Dat deze hervormingen zouden neerkomen op een herstel van het kapitalisme in China is niets anders dan een grote misvatting, zowel van de werkelijke betekenis van deze hervormingen, als van de voordien in China bestaande economische verhoudingen.

China is in 1949, nadat het Volksbevrijdingsleger zich van het hele territorium had meester gemaakt, bepaald niet 'communistisch' geworden. De periode van Mao Zedong is een periode, waarin China het *staatskapitalisme* kende. Deng Xiaoping heeft niet het kapitalisme *hersteld*, hij heeft een onvermijdelijke ontwikkeling van staatskapitalisme naar een andere vorm van kapitalisme begeleid en gestimuleerd. Deze ontwikkeling kan niet worden teruggedraaid, wat voor *politieke* ontwikkelingen men in de naaste toekomst in China ook zal waarnemen.

Wat het tijdperk van Deng Xiaoping typeert is dit, dat de hervormingen in de economische onderbouw tot dusver niet tot wijzigingen in de politieke bovenbouw van de maatschappij hebben gevoerd. Het is dit feit, dat de oorzaak is geweest van de tragische gebeurtenissen, die zich in 1989 voltrokken op het Plein van de Hemelse Vrede (Tien An Men-plein). Bij de vele commentaren daarop in de westerse pers wordt veelal over het hoofd gezien, dat veranderingen in de politieke bovenbouw zich veel langzamer en ook later voltrekken dan economische veranderingen. Men behoeft alleen maar te kijken naar de geschiedenis van het kapitalisme in het land van zijn geboorte, dat wil zeggen in Engeland, om te ontdekken, dat het ook daar niet anders is gegaan.

Meer dan een halve eeuw na de Industriële Revolutie in Groot-Brittannië nam het Britse parlement in Westminster pas de wetten aan, waarmee de grondslag werd gelegd voor de moderne burgerlijke democratie in dat land. Dat het in China, waar de revolutie zelf zich zo langzaam voltrok, ook nog steeds niet tot politieke veranderingen is gekomen, hoeft niemand te verbazen. Eén van de biografen van Deng Xiaoping, de Duitse schrijver Uli Franz, heeft betoogd¹, dat met het neerslaan van de betoging der democratie eisende studenten in juni 1989 Deng zijn eigen levenswerk - te weten de hervormingen - vernietigd zou hebben. Naar onze mening is daarvan geen sprake. Over het tempo van deze hervormingen mag meningsverschil bestaan, de hervormingen zelf worden niet betwist. In mei 1995 schreef *NRC/Handelsblad*, dat nog vòòr Deng's dood - waarover toen al werd gespeculeerd - met de "ont-Denging" een begin werd gemaakt. Wat er sindsdien in China is gebeurd heeft deze mening weerlegd. President Jiang Zemin en premier Li Peng mogen niet alle opvattingen van Deng delen, mogen minder uitgesproken exponenten van de nieuwe managersklasse zijn, terugkeer naar het tijdperk Mao Zedong is ook voor hen een onmogelijkheid.

Twee Amerikaanse auteurs² hebben voorspeld, dat Deng's opvolger minder machtig zal zijn dan hij. Uitgesloten is dit niet, de tijd zal het uitwijzen. Beide auteurs constateren, dat "de hervormingen geleid hebben tot een eclatant economisch succes. . ." en dat "het karakter van de Chinese Communistische Partij hierdoor veranderd is." Zij schrijven ook, dat "het terugdraaien van de hervormingen voor de opvolgers van Deng geen reële mogelijkheid meer is."

Premier Li Peng mag dan weliswaar een goed jaar geleden voor 'oude communistische waarden' hebben gepleit, maar letterlijke betekenis moet aan deze woorden vooral

1) Uli Franz, *Deng Xiaoping Chinas Erneuerer*, Stuttgart, 1987, 350 blz. De auteur hield zich derhalve niet aan het woord van Deng, dat het beter was om nooit iemands biografie te schrijven, omdat in de biografie niet alleen iemands goede, maar ook iemands slechte eigenschappen moesten worden verteld.

2) David Goodman en Gerald Segal, *China without Deng*, 1995, 106 blz.

niet worden gehecht. Zeker, het 'denken van Mao Zedong' mag officieel nog een leidend principe zijn, in werkelijkheid hebben niet alleen Deng Xiaoping, maar ook de andere opvolgers van Mao met deze principes radicaal gebroken. Een vooraanstaand Chinees dagblad heeft nog maar luttele jaren geleden betoogd, dat de theorie van Deng Xiaoping de beste manier was om Mao te herdenken. Als één ding uit deze woorden kan worden afgeleid, dan is het wel dat het denken van Mao Zedong gebruikt wordt als de vlag om een lading te dekken, waarvan Mao zelf nooit kan hebben gedroomd.

Wijzigingen in de machtsverhoudingen kan men zich voorstellen. Dat de economische koers fundamenteel zou worden gewijzigd, hoeft en kan daarvan volstrekt geen gevolg zijn. Willem van Kemenade, de met een Chinese vrouw getrouwde correspondent van *NRC/Handelsblad*, heeft in een uitstekend boek, dat vorig jaar bij uitgeverij Balans verschenen is³, een in China verschenen werk geciteerd, waarin betoogd wordt, dat in China nieuwe rijken grote hoeveelheden kapitaal hebben geaccumuleerd en dat de hervormingen door niemand meer kunnen worden gestopt. Dit zal volgens de door Van Kemenade geciteerde Chinese auteur evenwel niet zonder grote dramatische ontwikkelingen geschieden. Van Kemenade laat zich over China's toekomst behoedzaam uit, maar ook hij is er in ieder geval van overtuigd, dat het land in geen geval naar de toestanden, zoals die ten tijde van Mao Zedong bestonden, kan terug keren.

"Als", zo luidt een Chinees gezegde, "een man zijn huis verlaat, blijft zijn thee niet lang warm." Deng heeft thans zijn huis verlaten, maar dat de 'hervormingsthee' koud zou worden, lijkt ondenkbaar. Hoe de ontwikkeling van China in de naaste toekomst zal zijn, daarop zal het vijftiende partijcongres dat deze herfst wordt gehouden, meer licht werpen. Maar dat licht zal in geen geval 'de herrijzende zon' van Mao Zedong zijn!

3) Willem van Kemenade, *China B.V.*, Amsterdam, 1996, 395 blz.

- o -

EEN KORTE STAKING IN GRONINGEN

OP MAANDAG 24 februari j.l. brak een 'wilde' staking uit bij de vestiging van het aardappelzetmeelconcern *Avebe* in Foxhol. Nog dezelfde dag werd deze staking door de bonden overgenomen. Een dag later breidde de staking zich uit tot de vestiging van het concern in Ter Apelkanaal. Weer een dag later werd er ook bij de overige vestigingen, die in Gasselternijveen, Veendam en De Krim, gestaakt. Ruim 1700 arbeiders hadden toen het werk neergelegd.

Aanleiding tot het conflict vormden de nog vage reorganisatieplannen van de directie. De arbeiders vreesden dat deze tot niet onaanzienlijk banenverlies zouden leiden en verlangden van de concernleiding de garantie dat niemand gedwongen ontslagen zou worden. Toen de directie deze werkgelegenheidsgarantie weigerde werd allereerst het bedrijf in Foxhol plat gelegd, vervolgens gebeurde dat bij de andere bedrijven eveneens.

Wie het verloop van de actie aandachtig volgde deed enkele interessante ontdekkingen. Voor zover in de televisie-programma's aan het gebeuren enige aandacht werd geschonken maakten de op het scherm getoonde beelden duidelijk dat de stakende arbeiders een grote strijdvaardigheid aan de dag legden. "We willen zekerheid", verklaarden enkelen van hen, "en we zijn bereid daar keihard voor te vechten. Wij hier in Oost-Groningen weten wat staken is. Er is hier vaker gestaakt en eens ook héél erg

lang. De directie heeft vooralsnog geweigerd te praten. Als ze dat volhoudt kan ze ook wat ons betreft op een heel lange staking rekenen!" Maar of de bonden er ook zo over dachten viel te betwijfelen.

Op dinsdag 25 februari meldde een verslaggever van *de Volkskrant*, dat over de eventuele duur van de staking nog onduidelijkheid bestond. Dat de arbeiders bereid waren tot een staking van onbepaalde duur was zeker. De bonden spraken zich daar echter niet zonder meer voor uit. Een bestuurder van de Industriebond FNV zei: "Het kan best zijn, dat we straks weer enige dagen gaan werken en later het werk weer neerleggen." De bonden namen ter kennis, dat de arbeiders zich voor een staking van onbepaalde duur uitspraken, maar reageerden voorzichtig en terughoudend. De vraag rees, waarom ze de in Foxhol begonnen 'wilde' staking nu eigenlijk hadden overgenomen: om Avebe op de knieën te krijgen of om de staking zo snel mogelijk te kunnen beëindigen?

Aan sommige tv-verslaggevers waren de door een van de stakers gesproken woorden, dat Oost-Groningse arbeiders als het dan moest héél lang konden staken, niet ontgaan. Ze herinnerden zich dat er, zowat zeventig jaar geleden, in het Oldambt de langste staking had plaats gevonden waarvan ooit in Nederland sprake was. Het leek hun niet onaardig om in het programma NOVA nog eens aan die vroegere staking te herinneren. Ze namen daartoe contact op met iemand, die als 12-jarige landarbeiderszoon van de vroegere in 1929 begonnen staking van ruim 5 1/2 maand getuige was en er zijn onuitwisbare herinneringen aan te boek stelde^{*)}.

In het uitgezonden NOVA-programma werd deze getuige jammergenoeg maar heel kort aan het woord gelaten. Wat hij de televisiekijkers mocht vertellen was dit, dat de ouderwetse, puur 19e-eeuwse houding van de boeren bij de uitgebuite landarbeiders een bittere en begrijpelijke haat opwekten, die - naast de halsstarrigheid van de boeren voor de lange duur van de staking een verklaring vormde.

Maar 1997 is geen 1929 meer. De staking bij Avebe en de diverse vestigingen en bedrijfsonderdelen van het concern leverde de directie - aldus *de Volkskrant* op 28 februari - een schadepost van 40.000 gulden per dag op en tenslotte een schade van ongeveer 5 miljoen gulden. Hedendaagse managers zijn niet zo koppig als de boeren uit de eerste helft van deze eeuw. Bovendien is de industriële productie uiteraard ook heel iets anders dan landbouw. Om deze reden is de staking bij het aardappelzetmeelconcern niet te vergelijken met de landarbeidersstaking van toen.

De Avebe-directie was wel wijzer. Na een dag of vier toonde zij zich bereid om met de bonden te gaan praten en zij toonde zich eveneens bereid tot toegeven bereid. Zij gaf voor de duur van twee jaar de verlangde werkgelegenheidsgarantie en zij tekende bovendien een 2-jarige cao met een loonsverhoging van 2,75%. Dat percentage was minder dan de bonden hadden gevraagd, maar die toonden zich tevreden. Er kwam niets van een eventuele lange staking.

Het verschil met de lange landarbeidersstaking betrof niet alleen de duur. In 1929 werd er door stakers niets, maar dan ook niets bereikt en de staking werd door de Landarbeidersbond van het NVV uiteindelijk, zeer tegen de zin van de stakers, opgeheven.

Zo thans de bonden met de gedachte gespeeld hebben om het niet tot langdurige

^{*)} Jaap Meulenkamp, "Wie willen boas blijven", *de Oost-groninger landarbeidersstaking van 1929*, 115 blz.

actie te laten komen, dan hoeven zij zich niet het hoofd te breken over de wijze waarop dat kan worden aangepakt. Immers, de directie van Avebe is over de brug gekomen. Voor wat de loonsverhoging betreft zal haar dat niet zo moeilijk zijn gevallen. Het concern heeft namelijk in het boekjaar 1995-1996 een winst van 44,5 miljoen gulden geboekt bij een omzet die met bijna 11 procent tot ruim 1,3 miljard gulden steeg. (Cijfers ontleend aan NRC/Handelsblad van 1 maart). Men vraagt zich af of er dan niet meer wat uit de bus te halen viel dan die loonsverhoging van 2,75 procent.

- o -

HET BEELD VAN DE ARBEIDERS- BEWEGING VERANDERT STEEDS

MET DE geschiedenis, en dus ook met de geschiedenis van de arbeidersbeweging, is het zo gesteld, dat het beeld ervan, de kijk er op, voortdurend verandert. Het verschijnsel is volstrekt niet nieuw. Geschiedschrijvers van een of enkele generaties terug denken doorgaans heel anders over de historische gebeurtenissen die zij behandelen dan de geschiedschrijvers van nu. De oorzaken zijn zeer verschillend. Gaat het om tijdgenoten - zo men wil ooggetuigen - van wat er beschreven wordt, dan blijkt bijna altijd dat juist zij een heel andere kijk op een en ander hebben dan de historici die na hen komen. Wat bovendien natuurlijk een rol speelt is de klassepositie of de politieke of godsdienstige overtuiging van de betrokkene.

Dit alles is lang niet het enige. Vaak wordt het latere oordeel over de geschiedenis onvermijdelijk anders wanneer bronnen beschikbaar komen die daarvoor niet konden worden geraadpleegd. Het is niet moeilijk om dit met voor ieder begrijpelijke voorbeelden toe te lichten, voorbeelden die betrekking hebben op de opstand van de Noord-Nederlandse gewesten tegen Spanje in de 15e eeuw. Anders gezegd: met voorbeelden van zéér verschillende zienswijzen omtrent de werkelijke betekenis van de 80-jarige oorlog.

Wij weten niet precies wat er tegenwoordig op de lagere school over deze periode wordt geleerd. We weten wel, dat er in elk geval een tijd geweest is, waarin de jonge leerlingen iets werd bijgebracht, dat nogal sterk afweek van wat er te lezen viel in de geschriften van serieuze onderzoekers.

Er zijn, zowel op het eind van de vorige eeuw als in een wat verder verleden, geschiedschrijvers geweest, die niet zozeer de nadruk hebben gelegd op een strijd voor de nationale onafhankelijkheid, maar die de strijd veel meer beschouwd hebben als het verzet van de - vooral calvinistische - steden tegen politieke en economische verhoudingen die hun ontwikkeling belemmerden. Een verzet, dat uiteraard door katholieke schrijvers anders werd beoordeeld dan door hun protestantse vakgenoten.

Sommige historici wisten niet beter te doen dan uit patriottische gevoelens een licht op Willem van Oranje te werpen, dat sterk afwijkt van het beeld dat anderen hebben geschetst. Tot die anderen behoorde bijvoorbeeld de bekende en zeer bekwame liberale historicus Fruin, die zich in diverse geschriften uitermate kritisch heeft uitgelaten over de prins, die tot op heden nog altijd de "vader des vaderlands" wordt genoemd.

De geschiedschrijvers waarop wij zojuist hebben gedoeld kunnen als 'burgerlijke' historici worden getypeerd. Voor zover zij tamelijk radicale geluiden lieten horen - gelijk de zojuist genoemde Fruin - valt dat te verklaren uit de nog betrekkelijk zwakke positie die de liberale bourgeoisie bekleedde ten tijde van hun werkzaamheid. Later

vallen er alleen nog maar verschillen te constateren tussen katholieke en protestantse historici.

Vanuit een geheel ander gezichtspunt is de opstand bestudeerd door Erich Kuttner, de auteur van "Het hongerjaar", naar ons oordeel nog altijd het beste wat er over de periode in kwestie is gepubliceerd. Hij heeft de strijd tegen Spanje beschreven als een gebeuren, dat begon als een opstand van de arme wevers in Vlaanderen, als een klasseverzet derhalve, als een verzet dat de adel direct bedreigde en dat de calvinistische burgerij van de steden weliswaar niet onwelkom was, maar niet geheel overeenstemde met haar belangen.

Op grond van door hem in de archieven bestudeerde bronnen, liet Kuttner zien, dat Willem van Oranje zich aan het hoofd van de opstand stelde om te voorkomen, dat deze zou uitgroeien tot een revolutie die uiteindelijk een einde zou maken, zowel aan de bevoorrechte positie van de adel, als aan die van de burgerij.

Het bovenstaande is niet meer dan een inleiding tot ons eigenlijke onderwerp. Wij hebben ermee willen aantonen, dat het beeld dat van een bepaald tijdvak of een bepaald historisch gebeuren wordt geschetst, geen *vaststaand* beeld is, maar een dat verandert door allerlei omstandigheden. En zoals hierboven al opgemerkt: voor de geschiedenis van de arbeidersbeweging geldt precies hetzelfde. Tot die omstandigheden moeten niet alleen de politieke standpunten van de schrijvers worden gerekend, maar ook hun zeer verschillende kijk op de arbeidersbeweging en al evenzeer de maatschappelijke ontwikkeling en de ontwikkeling van de klassenstrijd.

Van een verschillende kijk op de beweging zijn er voorbeelden genoeg. Domela Nieuwenhuis bijvoorbeeld had al vroeg een totaal andere kijk op de sociaal-democratie dan de sociaal-democraten zelf; op een wat later tijdstip veranderde de zienswijze van sommige sociaal-democraten zoals Saks. Nog weer later hielden zij die zich in 1909 van de SDAP afscheidden er weer een andere opvatting op na.

Wat de maatschappelijke ontwikkeling betreft: die leidt er toe, dat op een gegeven moment dingen zichtbaar worden, die voorheen nog volstrekt niet zo duidelijk waren. Tot op zeker moment wordt de sociaal-democratie vanwege haar reformistische koers heftig door meer radicale socialisten becritiseerd. Maar dan breekt langzamerhand de opvatting door, dat een dergelijke kritiek alleen maar mogelijk is geweest doordat in het algemeen het wezenlijke karakter van de sociaal-democratische partijen onvoldoende begrepen werd doordat het nog niet voldoende begrepen *kon* worden. Zodra duidelijk wordt dat de sociaal-democratie voor de *burgerlijke* emancipatie van de arbeidersklasse streed, wordt haar reformistisch beleid, haar streven voor verbetering van het kapitalisme, als volstrekt logisch beschouwd. Alleen zij die altijd zijn blijven geloven in de traditionele *mythe* huldigen andere standpunten.

Uit het bovenstaande volgt, dat andere standpunten en andere inzichten volstrekt niet te verklaren zijn uit betere kennis op welk gebied dan ook. Het is de veranderende werkelijkheid die doordringt tot de gedachten. Anton Pannekoek schreef ooit¹ dat de "revolutionaire theorie van Marx pas goed begrepen kan worden wanneer die beschouwd wordt in het licht van de revolutionaire praktijk". Wij zouden liever zeggen: in het licht van datgene wat de arbeiders doen wanneer zij voor hun belangen strijden, omdat een dergelijke formulering naar onze mening beter uitdrukt wat er precies aan de hand is.

1) Anton Pannekoek, *Lenin als Philosoph*, eerste uitgave 1938, blz. 23.

Is niet van oudsher door Jan en alleman klakkeloos het beroemde woord (van Marx) herhaald, dat "de bevrijding der arbeiders slechts het werk van de arbeiders zelf kan zijn"? Inderdaad! Maar zij die het herhaalden, werden tegelijkertijd nooit moe om eendeloos te verzekeren, dat niet de arbeiders zelf, maar de een of andere 'voorhoede' of de een of andere 'partij' het werk diende te klaren. De zogenaamde 'wilde' stakingen, wat die in tegenstelling tot officiële acties tot stand brachten en de wijze waarop zogenaamde 'voorhoeden' als de vakbonden er op reageerden, hebben aan die woorden een betekenis verleend, die er tevoren nauwelijks aan werd gegeven.

We kunnen van een dergelijke wijziging van interpretatie of beoordeling gemakkelijk meer voorbeelden aandragen. Om te beginnen noemen we het wijd en zijd in de internationale arbeidersbeweging verbreide oordeel over de machinevernielers van het einde van de 18e en het begin van de 19e eeuw in Engeland. Dat oordeel luidde bijna altijd negatief. Pas de vakbeweging zou toentertijd in Groot-Brittannië tot een grotere strijdvaardigheid van de arbeidersklasse hebben geleid. Dat de *trade unions* in werkelijkheid de arbeiders onder het juk gebracht hebben en een eind maakten aan hun militant optreden is pas duidelijk geworden nadat sommige historici dit aan de hand van statistische gegevens hadden aangetoond. Iets waartoe zij pas tientallen jaren later de mogelijkheid hadden.

Er wordt tegenwoordig door praktisch niemand meer de illusie gekoesterd, die men in het verleden over de vakbeweging en het lidmaatschap van een vakbond erop na hield. Niet voor niets is bij de vroegste geschiedschrijvers van de Nederlandse vakbeweging of van de Nederlandse arbeidersbeweging zoals Oudegeest of Troelstra iets te vinden van dat wat Rüter zo'n dertig jaar later vermeldde in zijn boek over de spoorwegstakingen van 1903. Dit namelijk dat leiders als Oudegeest en Petter *tegen* de stakingen waren, maar door de achterban gedwongen werden zich aan het hoofd ervan te stellen.

Aan het feit werd door eerdere auteurs kennelijk nauwelijks enige betekenis gehecht. Dat Rüter dat wel deed moet o.i. hieruit worden verklaard, dat in de jaren '30 toen hij zijn boek schreef de tegenstelling tussen achterban en vakbewegingsbureaucratie al zo duidelijk zichtbaar was, dat een dergelijk feit zich eenvoudig aan ieders oog opdrong.

Bedrijfsbezettingen - in de Verenigde Staten, in Frankrijk en België en in Nederland - waren aan de orde van de dag en werden door bijvoorbeeld de sociaal-democratie veroordeeld. Henri Polak, de vader van de moderne vakbeweging in Nederland, keerde zich er in "Het Volk" in felle bewoordingen tegen, evenals een commentator als De Roode.

Zoals steeds is het de kwantiteit die de kwaliteit verandert. Wanneer zich een enkele maal, bij wijze van spreken als een incident, iets voordoet dat in strijd is met gangbare opvattingen, worden daaraan nauwelijks of helemaal geen consequenties verbonden. Wanneer dergelijke dingen van uitzondering regel worden doen zich wijzigingen in de historische of theoretische zienswijzen voor.

De historicus Jan Romein heeft bij zijn aantreden als hoogleraar een toespraak gehouden die hierover ging, dat naarmate historisch onderzoek meer feiten aan het daglicht bracht, het historisch beeld niet scherper wordt maar veelal aan diggelen wordt geslagen². Hij had het echter over iets anders dan wij hier aanroeren. Hij had het inder-

2) Dr. J.M. Romein, *Het vergruisde beeld*, Haarlem 1939.

daad over historische feiten die het historisch beeld vergruizen. Wij hebben het hier over een andere kijk op, over een ander beeld van het verleden dat ontstaat tengevolge van gebeurtenissen, liever gezegd tengevolge van ontwikkelingen nu.

Geschiedschrijving is menselijke hoofdarbeid en daarbij wordt zoals iedere menselijke hoofdarbeid met abstracties gewerkt. Hersenarbeid betekent abstraheren, uit het bijzondere het algemene afleiden. De historische wetenschapper doet dat evengoed als de natuurkundige. Laatstgenoemde produceert ook een bepaald beeld, dat voortdurend - om het woord van Romein te gebruiken - wordt vergruisd. Niemand gelooft meer dat de aarde plat is en over licht en geluid bestaan er nu heel andere opvattingen dan lang geleden. Nieuwe feiten dwongen tot een herziening van de theorie. Bij de geschiedschrijving is het niet anders. Dat betekent voor de geschiedschrijving van de arbeidersbeweging, dat de praktijk van de klassenstrijd tot telkens nieuwe inzichten in de geschiedenis van die strijd moet voeren.

Rüter 'vergruisde' zoals wij gezien hebben tot op zekere hoogte het klassieke beeld van 1903. Toen na de tweede wereldoorlog het aantal 'wilde' stakingen groter werd dan ooit tevoren, werd het beeld van 1903 nog meer 'vergruisd' en niet het beeld van 1903 alleen.

Al ver voor 1940 waren er, zowel in Nederland als elders, geschriften waarin werd gewezen op de steeds grotere tegenstelling tussen de officiële arbeidersbeweging en de beweging der arbeiders. Na de tweede wereldoorlog won hoe langer hoe meer de overtuiging veld, dat wat 'de beweging der arbeiders' kan worden genoemd voor de traditionele en officiële arbeidersbeweging in de plaats zal komen. Daarmee zal op de geschiedenis van de arbeidersbeweging een ander licht worden geworpen. Niet de historische wetenschap verandert de praktijk, het is de praktijk, het optreden en handelen van de arbeiders, dat hen die zich geroepen voelden over dit optreden te schrijven en het te boekstaven, telkens weer tot een andere schildering zal noodzaken.

- 0 -

CIJFERS OM TE ONTHOUDEN

VORIGE maand zijn in de dagbladen een paar berichten verschenen die met belangstelling zullen zijn gelezen door bijstandsmoeders, al die 65+-ers die alleen van hun AOW moeten rondkomen, door al degenen voor wie mgr. Muskens, de bisschop van Breda onlangs een lans heeft gebroken en door ieder ander die beneden de z.g. armoedegrens moet leven.

Onze lezers zullen zich nog wel herinneren - het gebeurde tenslotte kort geleden - dat premier Kok zich eerst verontwaardigd toonde dat mgr. Muskens zich veroorloofd had te verklaren, dat er in Nederland nog armoede werd geleden, maar kort daarna beloofde, dat er naar die armoede eens zou worden gekeken.

Wat de berichten betreft waarop wij doelen, het eerste was afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Het behelsde de mededeling, dat het met de koopkracht in Nederland toch minder gunstig is gesteld "dan tot nu toe werd aangenomen".

Aangenomen door wie? Zeker niet door al diegenen, die zolang het paarse kabinet al aan het bewind is hun koopkracht voortdurend verder hebben zien dalen. Zij zullen van de mededeling vast en zeker niet vreemd hebben opgekeken.

Wie er wel vreemd van zullen hebben opgekeken, dat zijn de managers. Zij immers hebben hun koopkracht zien toenemen. Zeker is dat het geval met de zes leden van het

bestuur van Philips. Hun inkomen werd onlangs met maar liefst v e e r t i g procent verhoogd. Het personeel van Philips kreeg een loonsverhoging van zeggen en schrijve t w e e procent. Meer niet, want de financiële toestand van de onderneming is zorgelijk, om niet te zeggen slecht. Maar managers mogen daar natuurlijk niet onder lijden. En bovendien: verschillen moeten er zijn, nietwaar?

De Volkskrant, waarin dit bericht verscheen, had om diverse reacties gevraagd. Een daarvan werd geleverd door een bestuurder van de vakbondsorganisatie VHP van Philips. Die zei, dat de managers van Philips "hartstikke weinig verdienen" vergeleken met de managers van andere bedrijven. Toe maar!, zeg je dan.

De Volkskrant heeft niet naar de mening van mgr. Muskens gevraagd. Ook niet nodig, denken wij. Die kan iedereen zich zo wel voorstellen.

- o -

MISVERSTAND OVER LECH WALESA

EEN DEZER DAGEN wijdde *de Volkskrant* een klein artikel aan de inmiddels failliet verklaarde Leninwerf in Gdansk en het vakverbond Solidariteit. Bij het artikel werd een foto geplaatst van Lech Walesa, die met beide armen hoog opgeheven zijn vreugde uit over vermoedelijk de staking, die daar eind augustus/begin september 1980 plaatsvond. Met de staking zou een stoot zijn gegeven tot erkenning van deze vakbond. "Lech Walesa glorieert", staat bij deze foto. Volgens ons wordt daarmee aan Lech Walesa iets teveel eer bewezen, in overeenstemming met wat meestal over de gebeurtenissen wordt geschreven, maar iets wat volstrekt in strijd is met wat hieromtrent door Lech Walesa zelf wordt verteld. Er is geen sprake van, dat - zoals algemeen wordt geloofd - Lech Walesa de grote gangmaker van de staking is geweest. In zijn autobiografie (Nederlandse vertaling: "De Weg van de Hoop" *), vertelt hij dat, nadat de werf arbeiders het werk voor korte tijd hadden neergelegd, hij de staking wilde opheffen en dat hij daarvan door collega's moest worden teruggehouden.

Ook is het zo, dat Lech Walesa, nadat het Vakverbond Solidariteit eenmaal een bepaalde functie in de Poolse maatschappij vervulde, van de regering Jaruzelski een helicopter ter beschikking kreeg om zich van Gdansk te verplaatsen naar Ursus om zijn invloed aan te wenden voor het beëindigen van een wilde staking, die daar was uitgelopen. Aan dat feit ontleent Walesa zijn bijnaam van "de vliegende brandweerman". Brandweerman natuurlijk omdat hem meer dan eens de taak toeviel, het vuurtje van strijd en actie te blussen!

*) Lech Walesa, *De Weg van de Hoop*, autobiografie, Utrecht 1987, 335 blz.

- o -